

СТАВОВИ БОСАНСКИХ МУСЛИМАНА ПРЕМА МИ- РОВНИМ РЕШЕЊИМА ТОКОМ РАТНИХ СУКОБА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

– ОД КУТИЉЕРОВОГ МИРОВНОГ ПЛАНА ДО ДЕЈТОНА –

Сажетак: Током рата у Босни и Херцеговини (1992-1995), закључно са Дејтонским споразумом, било је предложено укупно пет мировних предлога за решење овог сукоба. Муслимани (Бошњаци) у БиХ, експлицитно су одбили два, Жозе Кутиљеров и Овен-Столтенбергов мировни план. Али су и према другим мировним решењима имали веће или мање примедбе. Анализом ових ставова сагледава се и данашња позиција босанских муслимана према Босни и Херцеговини, као и њихов шири геополитички поглед на просторе некадашње Југославије и Балкана.

Кључне речи: Босна и Херцеговина, Муслимани, сукоб, мировни планови, позиција

Уводна разматрања

Грађански рат у коме је нестала некадашња Југославија, представљао је, до тада, највећи оружани сукоб на Европском континенту од краја Другог светског рата. У етничком смислу, био је врло копликован јер су се Срби и Хрвати нашли у међусобном сукобу у две републике, У Хрватској и у Босни и Херцеговини. Њихово међусобно приближавање у Босни и Херцеговини у доброј мери је спречавао компликовани сукоб два народа на простору где су живели Срби у Републици Хрватској.

Грађански рат у Босни и Херцеговини, је према свом обиму и карактеристикама био значајно компликованији од онога у Хрватској. У рату свих против свих, било је врло тешко пронаћи заједничко мировно решење које би задовољило све три стране у сукобу. Разрешење сукоба постало је реалније током 1994 године, када је тадашња америчка администрација фактички приморала босанске Муслимане и Хрвате да, не само склопе међусобно примирје, већ и уђу у савезнички однос против треће стране у сукобу-босанских Срба.

Када је реч о босанским Муслиманима, њихово руководство се у основи залагало за две ствари. Прво, да Босна и Херцеговина постане независна држава, чиме би било настављено урушавање Југославије. Други циљ је био да Босна и Херцеговина буде грађанска држава. Иза овог другог, наизглед демократског принципа, постојала је јасна чињеница, Муслиманска популација у Босни била је најбројнија у овој некадашњој југословенској републици. С обзиром на ову демографску чињеницу, грађанска опција је била најприхватљивија за босанске Муслимане.

Територијални проблеми су ипак били највећи камен спотицања код свих страна у сукобу. Срби и Хрвати су сматрали да ако Муслимани могу имати право на своје територије, онда и они могу имати право на своје. Муслимани су имали експлицитни и искључиви став да је Босна и Херцеговина, њихова Република, а да босански Хрвати и Срби имају своје републике. Они су оваквим ставом занемаривали чињеницу да су хришћански народи Срби и Хрвати аутохтони и конститутивни народи у Босни и Херцеговини.

Жозе Кутиљеров мировни план за Босну и Херцеговину

Европска заједница је прва креула у решавање конфликта у Босни и Херцеговини. Велика измешаност три највећа народа у овој Републици и националне тензије чиниле су конфликт готово неизбежним. Зато је тадашња Европска заједница пожурила да што пре план изнесе. Међутим, на терену, било је јасно да и Срби и Хрвати и Муслимани пре било каквог уставног решења, желе, да одреде територије које су неоспорно њихове.

С обзиром да је у то време Европском заједницом председавала Португалија, у њено име први план за решење сукоба формулисао је португалски министар иностраних послова Жозе Кутиљеро. Његов план поднесен је у име Европске заједнице марта 1992. године.

Осамнаестог марта 1992, усвојен је документ *Изјава о принципима за ново уставно уређење БиХ*. Према том документу Босна и Херцеговина је требала да буде држава састављена из три дела, а сваки њен део би се базирао на националном принципу, али укључујући грађанске, економске и правне принципе. После завршних разговора у Сарајеву, у Лисабону су се три стране усагласиле о документу, као и о политичким начелима републике који треба да сачињавају три конститутивна народа, од којих би сваки имао право на самоопредељење као и о регионалној кантонизацији републичке територије по националним паритетима, односно процентима, постављеним на основу компромисне мапе коју је предложила Европска заједница.¹

Пред саму конференцију, искристалисала су се питања о којима ће се расправљати. Став међународне заједнице је био да:

1. У границама БиХ треба успоставити три констутативне јединице;

¹ Сузан Вудворд, *Балканска трагедија-Хаос и распад после хладног рата*. "Филип Вишњић", Београд, 1997, стр.194.

2. Припадници три нације у БиХ треба да остваре своја права у тим јединицама унутар државне границе БиХ.
3. БиХ треба реорганизовати на принципима три етничке јединице које могу имати више кантона.
4. БиХ би у свим својим деловима, омогућила мањинском становништву најширу аутономију, па би сви грађани имали подједнака права. Издвајање појединих делова БиХ из тадашњих постојећих граница тада је међународна заједница искључила као могућност, с обзиром на стање у тадашњој БиХ где је становништво било прилично измешано.
5. За међународну заједницу остала је дилема да ли БиХ треба да буде сложена држава, или заједница држава.²

На самој конференцији изнети су политички ставови три народа. Став муслимана тада је заступала Странка демократске акције (СДА), а њихова суштина је била следећа и састојала од две кључне позиције:

1. БиХ мора бити грађанска држава са централном националном монетом, војском и полицијом,
2. Будућа Влада Бих као и све будуће Владе, као и Владе будућих конститутивних јединица, не могу подржавати захтеве за одвајање било ког дела њене територије од суседних држава.

Током конференције дошло је до размимоилажења између муслиманске стране и стране босанских Срба и Хрвата. Представници Срба и Хрвата су тражили су да се одбаци суверенитет грађана као модел политичког уређења БиХ. Зато што би такав модел легализовао муслиманску већину у БиХ, и врло брзо успоставио неравноправан паритет у односу на друга два народа у овој Републици.

Међутим, у погледу територијалне поделе БиХ, која се заснивала на њеној етничко-кантоналној подели, Жозе Кутиљеро је добио прелиминарну сагласност све три стране, после чега је конференција привремено прекинула рад.³

Када је конференција настављена, није се дошло до коначног решења. Муслиманска страна није прихватила први нацрт плана који се односио на поделу суверенитета три народа и поделе власти на саставне јединице. Муслимани су изразили и незадовољство у вези територијалне поделе БиХ по етничком принципу. До ове промене у ставу муслиманске стране, дошло је после повратка ове делегације у Сарајево. Њихови представници су тада изјавили да муслиманска страна може прихватити регије у оквиру БиХ, које се заснивају на економским и географским принципима. Међутим за муслиманску страну је постао неприхватљив предлог ЕЗ о стварању регија заснованих на етничком принципу. У вези са сагласношћу коју су на конференцији дали, муслимани су сада дали изјаву да су то урадили под притиском.⁴

² Италија је, десетог марта 1992. изнела став да БиХ треба организовати као федерацију посебног типа, која би делом личила на Швајцарску конфедерацију. Према тадашњој процени Рима, БиХ би била подељена на три области али не би изашла из тадашњих граница.

³ Ворен Зимерман, *Порекло једне катастрофе*, „Дан Граф“, Beograd, 1996, str.153.

⁴ Исто, стр.154.

Такозваним “*Сарајевским споразумом*” дошло је до извесног приближавања све три стране око уставног уређења БиХ, па се приступило разматрањима око предложене мапе. Муслиманска страна је 26.03.1992. известила Конференцију да СДА и муслимански народ у БиХ одустају од комплетног “сарајевског договора”, а као разлог навела:

- СДА је за јединствену и независну БиХ. С тим у вези, муслиманска страна одустаје од “сарајевског договора”, јер он предвиђа поделу Босне по етничком принципу.
- СДА је изразила мишљење да би подела БиХ на кантоне држала ову републику у сталној ратној опасности.
- СДА се супротставила представницима хрватског народа у БиХ, да евентуални хрватски ентитет у БиХ има 35% територије ове републике.

Као разлог зашто је потписала “Изјаву о принципима за ново уставно уређење БиХ”, СДА је дала саопштење да је то учињено да би се убрзало међународно признање БиХ. Такође став СДА је био да је Босну и Херцеговину немогуће поделити на начин на који то желе да учине Хрватска и Српска страна у БиХ.

С обзиром да су Муслимани чврсто остали при својим ставовима, те да нису хтели даље да се усаглашавају са Планом Жозе Кутиљера, у чијој је основи била тројна етничка подела територије БиХ, чија се спољна граница не би мењала, план је одбијен од стране Владе у Сарајеву 27.јула 1992. године.⁵

Венс-Овенов мировни план за БиХ

У октобру месецу 1992. године понуђен је други план за решење сукоба у Босни и Херцеговини. Основу њиховог плана представљала је регионална подела БиХ, примерена измешаности различитих националних и етничких група. Свака национална група, према овом плану, добила је своје подручје (провинцију) на простору где је представљала већину према попису из 1991. године. За подручја у којима није било изразите већине било је предвиђено да буду формирани на основу мешовитог националног састава. Мапа Бих коју су замислили Венс и Овен предвиђала је десет провинција, региона.⁶

- Први Бихаћки регион, чиниле су општине Бихаћ, Цазин, Велика Кладуша, Босанска Крупа и делови општине Босански Нови, Приједор и Сански Мост. У овим општинама 90,07% становништва били су Муслимани.

- Други Бањалучки регион, према плану, чиниле би општине Бањалука, Босанска Дубица, Босанска Градишка, Србац, Прњавор, Лакташи, Челница, Теслић, Котор Варош, Скендер Вакуф, Мркоњић град, Шипово, Гламоч, Кључ, Босанско Грахово, Дрвар, Босански Петровац, и делови општина Босански Нови, Приједор, Сански Мост, Купрес, Дервента и Добој. У овим општинама 67,64% становника били су Српске националности.

⁵ Погледати, др Ранко Петковић, “Споразум о миру у БиХ”, “Међународни проблеми”, 1996, бр.1-2, стр.13.

⁶ Сајрус Венс тадашњи изасланик Генералног секретара УН, лорд Дејвид Овен тадашњи специјални изасланик ЕУ.

- Трећи Босанскобродски регион чиниле би општине Босански Брод, Ошак, Босански Шамац, Орашје и делови општина Дервента, Добој, Градачац, Модрича и Брчко. У овом региону највећи број представљали су Хрвати са 46,15%.

- Четврти Бијељински регион, састојао би се од општина Бијељина, Угљевик, Лопаре и дела општине Брчко. Регион је био већински заступљен са Србима у количнику од 57,03%.

- Пети Тузлански регион, састојао се од општина Тузла, Лукавац, Келесија, Живинице, Бановићи, Грачаница, Сребреник, Братунац, Рогатица, Вишеград, Горажде, Зворник, Кладањ, Влсеница и делови општина Фоча, Добој, Градачац и Модрича. У овој регији било је 67,11% Муслимана.

- Шести Херцеговачкопаљански регион састојао би се од општина Шековићи, Хан Пјесак, Соколац, Пале, Калиновик, Гацко, Невесиње, Билећа, Љубиње, Рудо, Чајниче и делова општина Фоча, Столац и Требиње. У овој регији Срби су са 71,06% представљали већину.

- Седми регион био је град Сарајево, који је према Венс-Овеновом плану био проглашен за демитализовану и милитационалну зону.

- Осми Мостарски регион, чиниле би општине Мостар, Коњиц, Прозор, Јабланица, Чапљина, Груде, Лиштица, Посушје и делови општина Столац и Требиње. У овом региону било је 57,03 % Хрвата и 25,44% Муслимана.

- Девети Зенички регион састојао би се од општина Зеница, Тешањ, Маглај, Жепче, Завидовићи, Какањ, Високо, Вареш, Олово и Бреза. Муслимани су представљали већину са 58,96%.

- Десети Травнички регион чиниле би општине Травник, Јајце, Доњи Вакуф, Пуцарево, Витез, Бусовача, Фојница, Горњи Вакуф, Бугојно, Ливно, Томисловград и делови општина Купрес и Гламоч. Хрвати су представљали већину са 44,95% становника.

Према плану Венса и Овена, региони 2,4 и 6 требало је да припадну српској страни, региони 3 и 8 хрватској, а 1,5, и 9 муслиманској. Десети регион требало је да представља заједничку муслиманско-хрватску целину.

Према овом плану било је предвиђено и осам путних праваца, који су требали да допринесу повезивању региона и несметаном промету људи и роба. Названи су *плавим коридорима*.

- Први такав коридор, био је пут од Бањалуке до Бјелине, и имао је службени назив Посавски олави коридор.

- Други коридор био је правац од Бихаћа до Ливна.

- Трећи коридор био је пут од Љубиња до Неума.

- Четврти коридор повезивао је Шеховиће и Хан-Пјесак

- Пут Пале-Калиновик био је пети коридор

План Венса и Овена предвиђао је и три коридора која су била везана за Сарајево и то:

- Сарајево-Рајловац-Илијаш-Високо-Зеница;

- Сарајево-Илија-Хађићи-Тарчин-јабланица-Мостар

- Сарајево-Бембаша-Мокро-Соколац-Власеница-Зворник

Иако се према предложеној мапи, Муслиманима враћају градови Фоча, Вишеград, Зворник, Власеница, Рогатица и нека мања насеља и области, за муслиманску страну је било неприхватљиво формирање Шеховића као српске енклаве у муслиманском простору, али и уског појаса у којем су насеља Рудо и Чајниће, које, према мишљењу муслиманске стране, пресеца везу између централне муслиманске провинције и Санцака. Муслиманска страна је такође изнела и мишљење о потреби стварања једног мањег муслиманског региона у северобосанском простору, који би поред хрватског чинио одређену етничку равнотежу у том подручју.

После бројних примедби муслиманске али и српске стране план Венса и Овена је упућен на извесну корекцију. Охрабрени подршком коју су добили од САД, Сајрус Венс и Дејвид Овен изложили су у у фебруару 1993. године нову мапу етничких региона у БиХ. Карта је промењена у корист Муслимана. Босна је остала покривена са десет региона (провинција), али се шире територије које ће под својом контролом држати Муслимани. Тако на пример, према новом плану Венса и Овена, велики део општине као и сам град Приједор, припао би Муслиманима, а Муслимани су нове територијалне уступке добили и у Сребренику и Брчком. Муслимани су такође требали да се прошире и на део општине Теслић које су у то време под контролом држали Срби, као и део општине Шипово и Купрес.

На овај начин Муслиманска страна је могла да прихвати Венс-Овенов план. Међутим српска страна је сматрала да је нацрт новог споразум још гори по њене интересе. Изложене притисцима Република Српска је одлучила да распише референдум. Он је одржан 15 и 16. маја 1993. Године на којем су грађани изразили своје незадовољство предложеним решењима. Дакле, план Венса и Овена у чијој је основи било успостављање десет региона (провинција) у БиХ објављен 28.10.1997, дефинитивно је одбацила Скупштина Републике Српске 05.05. 1993. године.

Овен-Столтенбергов мировни план за БиХ

У другој половини 1993. године, предложен је трећи мировни план за БиХ. Њега су предложили копредседници Координационалног комитета за активност Међународне конференције у бившој Југославији, лорд Дејвид Овен и нови изасланик Генералног секретара УН, Торвалд Столтенберг. План је представљао заокрет у односу на кантоналне и регионалне концепте територијалног уређења унутар БиХ. Он је ишао у корист маркације националних простора сукобљених страна унутар БиХ.

План је предвиђао поделу БиХ на три републике, али без експлицитног напомињања етничког састава у тим републикама. Према том плану БиХ је требала да буде *Унија сједињених држава БиХ*, а која би била заједница три државе и три народа. Према овом плану, држава би била демилитаризована, а свака од три чланице ове заједнице имала би самостално своју полицију, док би њене спољне границе чувала федерална полиција. Свака од Република Бих

могла је да буде чланица међународних организација, али само уколико то чланство није усмерено против интереса БиХ, или друге две конститутивне јединице унутар БиХ. План је предвиђао отварање слободних саобраћајних коридора на свим најважнијим путним и железничким правцима. Три стране су у начело дали сагласност по којима се Бих претвара у Унију Републике Српске, Херцег-Боснеи Републике Босне.

На састанку у Женеви 23.06.1993. године, уследило је усаглашавање око мапа. Документ који је имао радни назив *о прелазним ангажманима*, предвиђао је да се Муслиманима омогући приступ реци Сави и Јадранском мору. На Јадрану муслиманска страна би добила слободну зону у Луци Плоче, а на реци Саве део неке од лука које се налазе на тој реци. С обзиром на овако предложени план, Муслимани би под својом контролом имали део морске и речне луке. Такође муслиманској страни би било омогућено несметана саобраћајна комуникација са обе луке.

Међутим, СДА је одбацила документ *о прелазним ангажманима* јер је искључивао могућност директне територијалне везе Муслимана са реком Савом и Јадранским морем. Такође муслиманска страна је замерила предложеном плану да је Муслимане оставио на изолованим просторима БиХ, који обухватају око 33% укупне површине БиХ, па би извршење довело до масовне сеобе становништва.

Ново усаглашавање око мапа требало је да реши и пет проблема, статус Сарајева, Брчког, Горажда, Централне и Источне Босне. Позитивно решавање ових питања могло је да доведе до прихватања плана.

У погледу Сарајева, Муслиманска страна је искључивала могућност поделе града по етничком принципу. Такође Муслимани су у погледу Сарајева поставили два услова. Први да град остане целина и други да има слободне путне пролазе према северу и југу.

У погледу Брчког, за Муслимане је овај град имао велику важност јер је за њих представљао излаз на реку Саву, важну због повезивања са индустријским градовима Тузлом и Зеницом. Када је реч о граду Бихаћу, муслиманска страна је потпуна права како на сам град тако и на простор целе Цазинске Крајине. Централна Босна је била предмет сучејављања хрватске и муслиманске стране. Хрвати су настојали да задрже град Травник, а Муслимани су то условљавали добијањем Кисељака, Фојнице, Вареша и источног дела долине Неретве. У погледу Источне Босне, муслиманска страна је била заинтересована да повеже своје енклаве на овом простору.

Завршним предлогом Овен-Столтеберговог плана Муслиманима је требало да припадне око 30% територије Републике БиХ. Према плану у источној Босни, муслиманске енклаве Жепа, Сребреница и Горажде требало је да добију територијално проширење и територијалну повезаност са неком будућом муслиманском државом преко сарајевске области. У Цазинској крајини, муслиманској држави требало је да припадне град Бихаћ, и делови западних планине Грмеч. Половина Босанске Крупе и Скендер Вакуфа, према плану, ушле би у састав будуће муслиманске државе.

Муслиманска страна није у целости прихватила мировни план уз следећа образложења: Муслимански представници су известили копредседнике да су добили овлашћења да потпишу мировни пакет, али уз услов да се муслиманској провинцији да територија која се протеже од Јадранског мора и да област са муслиманском већином у подручју реке Дрине, и у подручју источно од Бихаћа и у Јајцу треба да се додели републици са муслиманском већином. Касније су муслимански председници доставили копредседницима мапу са којом је тражено још 2,7% територије у источној Босни и 1,75% територије источно од Бихаћа. Тиме је муслиманска страна дала до знања међународној заједници да она и поред начелних уверења ипак неће потписати мировни споразум.

Тако се и догодило. Када су се копредседници састали са муслиманском делегацијом и поставили питање става ове делегације према првобитном мировном пакету, муслиманска делегација је изразила незадовољство у погледу територијалног питања. Посебно је изражено незадовољство у погледу простора уз реку Дрину и источно од града Бихаћа, који су, према њиховом мишљењу били насељени муслиманском већином. Такође незадовољство је изазвало и одбијање њиховог захтева да добију територију која би их повезивала са Јадранским морем. Под таквим околностима муслиманска делегација је одбила да потпише мировни споразум, током јула и почетком августа 1993. године.

План Контакт Групе

Посебан проблем у решавању кризе у Босни и Херцеговини представљала је чињеница да су све три стране биле у међусобном сукобу. С обзиром да су три предходна плана за решење кризе у БиХ била одбијена вашингтонска администрација 1994 године чини један од одлучујућих притисака на актере грађанског рата у БиХ. У Вашингтону су се у марту 1994. Годинесастали представници босанских Муслимана и Хрвата у циљу усаглашавања ставова према рату у БиХ. После интензивних разговора под патронатом администрације у Вашингтону, створена је ткз. Муслиманско-Хрватска Федерација (у дањем тексту МХФ). Од тог тренутка рат у Босни постаје сукоб Муслимана и Хрвата против Срба.

Четврти план за решење кризе у Босни и Херцеговини предложила је група земаља окупљена у ткз. Контакт групи (САД, Русија, Велика Британија, Француска и Немачка). План је изложен у јулу 1994. године. План Контакт групе изложен је у тренутку када је грађански рат на простору ове Републике улазио у свој двадесет и седми месец. У тренутку изношења плана, српска страна је под својом контролом у БиХ држала 70%-72% територије БиХ.

План је предвиђао:

- Муслиманске енклаве на истоку БиХ, Жепа, Сребреница и Горажде добијају територијална проширења и територијалну везу са Сарајевом.
- Средња Босна би целокупно припала муслиманској страни, па јој се морају вратити градови Добој, Сански Мост и Јајце.

- Коридор кроз Посавину, у подручју Орашја, био би сужен у корист МХФ.
- МХФ био би код Брчког омогућен излаз на Реку Саву.
- Према плану Контакт групе територије у корист МХФ значајно би била проширена територија на северу Босне, а МХФ припали би и градови Дервента и Босански Шамац.
- Сарајево би било под двогодишњом управом УН, а Мостар би био стављен до даљњег под администрацију ЕУ.
- МХФ је добила право на конфедеративно повезивање са Републиком Хрватском.⁷
- МХФ су уважене све примедбе на дати план, а посебно оне које су се тикале подручја Санског Моста, Добоја и Јајца.

План је предложен у форми ултиматума “узми или остави”.

Хрватска страна није имала битније примедбе на план Контакт групе, па је муслиманска страна у име МХФ дала своје виђење изложног плана. Стим у вези Муслимани су изложили следеће:

- Муслиманска страна је против основног концепта плана Контакт групе којим се предвиђа подела БиХ.
- МХФ ипак процењује да план подржава суверенитет и територијални интегритет БиХ.
- МХФ сматра да град Брчко у целости треба да припадне овом ентитету.
- Са МХФ је спорно питање да ли град Приједор
- Изричит став МХФ је да треба заштитити границу БиХ према Савезној Републици Југославији.

На крају, МХФ ипак сматра да је план Контакт групе прихватљив, а да ће његове недостатке исправљати будуће генерације. Скупштина МХФ прихватила је 18.07.1994. план Контакт групе, истичући да је опстанак БиХ као међународно признате државе у постојећим границама главни разлог због кога је план прихваћен.

Упркос притисцима и сугестијама са разних страна, план Контакт групе одбацили су Срби, у суштини незадовољни предвиђеном величином територије (49%), будући да су у то време под својом контролом држали између 70%-72% територије БиХ. Њихово незадовољство било је појачано чињеницом да предложени план није прецизирао њихово право на суверену државу и конфедеративно повезивање са Савезном Републиком Југославијом. Грађани Републике Српске одбацили су план Контакт групе на референдуму одржаном 27. и 28.08.1994. Одбијање плана Контакт групе био је увод у ваздушне нападе НАТО снага на положаје босанских Срба. Биле су то прве војне интервенције снага НАТО ван граница држава који га чине.

Дејтонски мировни споразум

После краха решења о кризи у Босни и Херцеговини коју је предложила Контакт група, решење кризе су преузеле Сједињене Америчке Државе. У њи-

⁷ Ово право уколико потпише Споразум, добила би и Република Српска са тадашњом Савезном Републиком Југославијом, али под одређењем *специјалне везе*.

хово име преговоре је предводио Ричард Холбрук, који преузима и улогу шефа америчке делегације задужене за Балкан и БиХ.⁸

Процена тадашње америчке администрације је била да заинтересоване стране (укључујући и представнике СРЈ и Републике Хрватске) треба изоловати негде унутар САД, док се не нађе решење за постојећу кризу у Босни и Херцеговини. Америчка администрација се одлучила за ваздухопловну базу Рајт Петерсон (Дејтон, Охајо).⁹

Преговори око Општег оквирног споразума ишли су релативно брзо. Али око два проблема делегације нису могле да се усагласе. Први проблем је био везан за гласање приликом избора, а други за територијална питања.

У вези избора у БиХ, Муслимани су заступали становиште да треба дозволити гласање и муслиманима који су регистровани у БиХ 1991. године, а који су сада ван граница те Републике. После вишедневних преговора, постигнут је договор да ОЕБС надгледа припремање и спровођење избора, на начин на који он то одлучи.

Најважнија територијална питања била су:

- Сарајево, за кога се тражио такозвани ДЦ модел;
- Брчко и Посавски коридор. Према првобитном плану Контакт групе из 1994, Брчко је био споран град према хрватској граници на Сави, чији је статус тада био решаван компликованим споразумом према којем се град вратио Муслиманима, а Посавски коридор остао под контролом Срба, али се сужавао на тридесет метара широк пролаз испод железничког моста;
- Питање Горажда, које је било последња муслиманска енклава у источној Босни и његова копнена повезаност са Сарајевом;
- Посавина и њен статус;
- Питање Босанског Новог као важне железничке раскрснице.

У погледу статуса града Сарајева, муслиманска страна је изразила мишљење да овај град треба да буде политички и административни центар Републике, односно главни град Босне и Херцеговине;

Када је реч о граду Брчком, за Муслимане, овај град је био важна лука на реци Сави. Муслиманска делегација је желела да њихов ентитет (МХФ) има поред поморске и речну луку. Брчко је требало да представља речну.

У вези питања везаних за Посавски коридор, муслиманска страна је тражила да се он сузи на најмању могућу меру;

У погледу Горажда, муслиманска страна је тражила начин да за ову своју енклаву обезбеди сигурну копнену везу са Сарајевом. С тим у вези муслиманска страна је тражила одређен безбедоносни појас, који је подразумевао да се МХФ да више територија јужно од Горажда.

Главне одлуке Дејтонског споразума биле су следеће:

- Босна и Херцеговина остаје јединствена држава у оквирима граница познатих од краја Другог светског рата;

⁸ Ричард Холбрук је био тадашњи помоћник америчког државног секретара за европске послове и шеф америчке делегације задужене за Балкан.

⁹ Ричард Холбрук, Пут у Дејтон, Дан Граф, Београд, 1998, стр.212-213.

- БиХ ће се састојати од два ентитета, Муслиманско-хрватске федерације и Републике Српске;
- БиХ ће имати федерални Устав. У БиХ ће се успоставити Скупштина са два дома и уставним судом;
- Сарајево остаје јединствена престоница БиХ;
- Остало је да статус Брчког решава међународна арбитражна комисија;
- Избеглим лицима ће бити омогућен повратак на претходно место живљења а грађани ће моћи да се крећу по читавој територији Републике без икаквих ограничења;
- НАТО ће разместити 60.000 мировних трупа да надгледају примену споразума и чувају границе БиХ;
- Од СБ УН ће се тражити да укине санкције против свих бивших југословенских република.

Дејтонски мировни уговор, означио је крај грађанског рата у Босни и Херцеговини. Споразум је био вођен од 1. до 20.11. 1995. под надзором САД и других земаља из Контакт групе. Потписан је у америчком граду Дејтону 21.11.1995, а потврђен у Паризу 14.12.1995.

Закључна разматрања

После потписивања Дејтонско-Париског уговора, оружани сукоби у Босни и Херцеговини су престали. Српском ентитету у БиХ, Републици Српској, накнадно су ускраћена многа права која су јој била била гарантована мировним уговором.

У другом ентитету, Муслиманско-Хрватској Федерацији, данас Федерацији Босни и Херцеговини, из године у годину Босански Хрвати постављају захтеве за формирање свог ентитета, који је постојао у рату, под називом Херцег-Босна.¹⁰

Када је реч о Босанским Муслиманима (Бошњацима) они и даље изражавају незадовољство због чињенице да Босна и Херцеговина није формирана као унитарна држава у којој би Муслимани били грађанска већина. У политичком смислу муслиманско друштво у БиХ се поделило на два "пола", На једном се налазе припадници Бошњачког народа који су проевропски оријентисани, а на другом грађани који су окренути традиционалним муслиманским вредностима, међу којима се налазе и они крајње екстремни. Када ово констатујемо, мислимо пре свега на оне Муслимане из БиХ који су узели учешће у екстремним муслиманским војним јединицама у Сирији, Ираку и широм Блиског Истока. На одређену промену босанског муслиманског (бошњачког) друш-

¹⁰ Цео регион Западног Балкана карактерише емигрирање становништва у Западну Европу. У Босни и Херцеговини велики број босанских Хрвата исељава се у Хрватску, или даље у Западну Европу. Између осталог, и то је један од разлога за све чешћим захтевима политичких лидера босанских Хрвата, да Хрвати у овој Републици имају свој ентитет. Процена је, да би се стварањем самосталног хрватског ентитета у Босни и Херцеговини и исељавање Хрвата из БиХ смањило.

тва, свакако да одређени утицај има и чињеница да је један број такозваних добровољаца који су током рата дошли из муслиманских држава у БиХ, засновали породице и остали да живе у Босни и Херцеговини.

Потпуно је неизвесно какве ће последице на Бошњаке али и на целу Босну и Херцеговину имати мигрантска криза. Наиме, према неким подацима, Босна и Херцеговина је тренутно европска држава са највећим бројем миграната са Блиског Истока. Они значајно мењају економску слику БиХ, али и утичу на њену друштвену структуру која се креће у правцу даљег развијања муслиманског начина живота.

Литература:

1. *Brčko-makaze nad pupčanicom* (zbornik radova), Institut za geopolitičke studije, Beograd, 1997.
2. Holbruk Ričard, *Put u Dejton*, "Dan Graf", Beograd, 1998.
3. Izetbegović Alija, *Islamska deklaracija-jedan program islamizacije Muslimana i muslimanskih naroda*, Mala muslimanska enciklopedija, Sarajevo, 1990.
4. Mitić dr Miodrag, *Međunarodno pravo u jugoslovenskoj krizi*, NIU "Službeni list SRJ", Beograd, 1996.
5. Petković Ranko, *Sporazum o miru u BiH*, Međunarodni problemi, br.1-2, 1996.
6. Rouz Majkl, *Misija u Bosni*, "Tetra GM", Beograd, 2001.
7. *Savremeni procesi i odnosi na Balkanu*, (zbornik radova), FPN, IMPP, Beograd, 1997.
8. Silber Laura and Little Alan, *The Dead of Jugoslavija*, Revised Edition, Penguin, Books/BBC Books, London, 1996.
9. Vudvord Suzan, *Balkanska tragedija-Haos i raspad posle hladnog rata "Filip Višnjić"*, Beograd, 1997
10. Zimmerman Voren, *Poreklo jedne katastrofe*, "Dan Graf", Beograd, 1996.

POSITIONS OF BOSNIAN MUSLIMS IN REGARD TO PEACE OFFERS DURING THE WAR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA - FROM KUTILLER'S PEACE PLAN TO DEJTON -

Summary: During the war in Bosnia and Herzegovina (1992-1995), in conclusion with the Dayton Accords, a total of five peace proposals were proposed for resolving this conflict. Muslims (Bosnians) in BiH, explicitly refused two, Jozekutillerov and Owen-Stoltenberg's peace plan. But according to other peace solutions, they had more or less remarks. By analyzing these views, the present position of Bosnian Muslims towards Bosnia and Herzegovina, as well as their wider geopolitical view of the former Yugoslavia and the Balkans, is being examined.

Key words: Bosnia and Herzegovina, Bosnians, Conflict, Peace Plans, Position